
PART SEGONA.
DOCUMENTS, EXPERIÈNCIES,
PROPOSTES I INFORMES

GUANYEM EL PATI. ELS NOSTRES JOCS POPULARS A L'AULA

Francesc Gisbert i Muñoz

IES Mutxamel (L'Alacantí) / Escola Valenciana

RESUM

La recuperació i promoció dels jocs populars valencians és una eina per fomentar l'ús del valencià al pati i en el dia a dia, entre els més joves. Com podem recuperar els jocs? Com podem adaptar-los i fer-los evolucionar perquè siguin atractius a les noves generacions? Primer, hem de recordar el paper dels jocs dins de la cultura popular i moderna d'una societat. Quan la transmissió generacional es trenca i disminueixen els àmbits d'ús de la llengua, cal una acció decidida de l'escola i de la família. Segon, raonarem sobre la rellevància dels jocs com a element d'integració i d'identitat, tant pel que fa a les actituds lingüístiques com al seu caràcter socialitzador. A jugar s'aprén jugant, i jugant en valencià. Els nostres jocs (físics i verbals) posseeixen unes regles i un vocabulari específic, un bon pretext per practicar la llengua i, alhora, passar-ho bé. A més, són una font de riquesa lèxica, ja que cada comarca o cada poble anomena d'una forma particular els mateixos jocs. En tercer lloc, comentarem i posarem en comú estratègies de motivació per fer-los atractius, a partir d'algunes experiències didàctiques. Aquestes experiències s'han desenvolupat en tres àmbits: en el marc de les «Trobades d'Escoles en Valencià del 2011», celebrades a Ibi (L'Alcoià); en un projecte de recuperació de jocs de l'EPA «Beniassent» de Muro i Cocentaina; i en el manual divulgatiu *A què juguem?*, de Francesc Gisbert, publicat en Edicions del Bullent.

PARAULES CLAU: jocs infantils, cultura popular, escola, pati, ús del valencià

ABSTRACT

Recovery and promotion of popular games is a tool to promote the use of Valencian in the playground and in the everyday life and activities among the students. How can we recover the games? How can

we adapt the games to make them attractive to new generations? First, we must remember the role of games in popular culture and modern societies. When you break the generational transmission and reduce the areas of language use, we need decisive action from the school and families. Secondly, we will talk about the importance of games as a means of integration and identity, both in terms of language attitudes and the nature of socialization. Learning by playing, and playing in Valencian. Our games (physical and verbal) include rules and vocabulary, a good excuse to practise the language, and also have fun. They are a source of lexical richness, since every town has a particular way of calling these games. Finally, we will discuss common strategies and motivation to make these games attractive. These experiences developed in three different areas: under the «Meetings Valencian Schools 2011» held in Ibi (L'Alcoià) in a project to revive the EPA Beniassent of Muro and Cocentaina games; and *A què juguem?* (*Shall we play?*), a book by Francesc Gisbert, published by Editions del Bullent.

KEY WORDS: games for children, popular culture, school, playground, use of Valencian

1. IDENTITAT I CULTURA POPULAR

Existeix una cultura «oficial», impresa, acadèmica, reconeguda. I una altra de popular, oral, tradicional i, sovint, menystinguda. El concepte de cultura tradicional, la primera que adquirim, és a la base del concepte d'humanitat. L'ésser humà es diferencia de la resta d'espècies per la capacitat de transmetre coneixements d'una generació a una altra. Aquest conjunt de coneixements reben el nom de *folklore*, una paraula que en alemany significa «saviesa del poble». Joan Soler, ens dóna una bona definició:

En un sentit ampli, la noció de cultura popular inclou el conjunt de mites, creences, sabers, institucions socials, tradicions, costums i formes de vida materials i espirituals, els comportaments [...], els símbols i els valors, els ritus i les festes d'una col·lectivitat, d'una comunitat (Soler, 2001, 25).

Comptat i debatut, abraça una part d'oralitat (rondalles, expressions, formes de parlar...), una altra de comportaments (costums, jocs, festes...) i una tercera de creences (mites, religiositat, supersticions...).

Els jocs pertanyen a la cultura popular. Un poble que perd els seus jocs, els

seus mites, les seues rondalles, perquè les oblida i les substitueix per d'altres, perd l'ànima, perd la identitat. D'altra banda, els jocs van units a una determinada llengua. Els infants, fins no fa massa, aprenien la llengua materna a casa i al carrer. L'aprenentatge al carrer –primerenc i transcendent per a la formació d'una identitat lingüística i cultural–, es feia en català. Una llengua que es convertia en la pròpia d'aquella generació de xiquets, que la consideraven com a seua.

Fa trenta o quaranta anys, el valencià no s'ensenyava a les aules i estava proscribit dels àmbits formals. Els xiquets parlaven als mestres en castellà, sota pena de castics o burles. Però quan eixien al pati, parlaven i jugaven en valencià. Ara, ocorre a l'inrevés. Fins i tot als programes d'ensenyament en valencià (PEV), hi ha una majoria que parlen, coneixen i es formen en la nostra llengua. Però no l'usen entre ells, fora de l'àmbit acadèmic. És un capítol més del trist procés de substitució lingüística que lluny de disminuir, s'ha accelerat. Hem recuperat part dels àmbits d'ús formals, almenys des d'un punt de vista legal. Però estem perdent el carrer, sobretot a les ciutats grans i mitjanes.

Què hi podem fer? Moltes coses. Aquest treball aspira a posar en valor una de les moltes línies d'actuació: la necessitat de guanyar el pati. No aconseguirem millorar la salut del valencià entre els més joves, si no som capaços d'augmentar-ne l'ús natural i espontani. Per molt que un xiquet estudeie valencià a escola, si el món que l'envolta i els seus companys s'expressen en castellà, tenim la batalla perduda. En canvi, si un infant aprén a jugar, a cantar i a relacionar-se en valencià, després, viurà en valencià. Evidentment, els docents no estem tocats per la santedat i no podem fer miracles. Prou impossibles ens demanen, dia a dia, per als mitjans de què disposem. No obstant això, tenim un gran poder. I hem de ser-ne conscients i aprofitar-lo. El poder d'aportar la nostra espenta i el nostre mestratge en el moment que les persones som més receptives i estem menys contaminades per vicis i prejudicis: la infantesa.

Vos propose el repte de fomentar el valencià a escola, per mitjà de guanyar el pati, d'intentar introduir els nostres jocs populars com un element d'oci,

però també didàctic i d'integració lingüística. Em basaré, fonamentalment, en tres punts. D'entrada, el meu manual *A què Juguem. Els nostres jocs i joguets populars* (2012). I, a tall d'exemple, en dues experiències didàctiques molt interessants: la Trobada d'Escoles en Valencià 2011, celebrada a Ibi, que va tindre en els jocs populars un dels eixos vertebradors; i en les fitxes i els dos DVD de *Jocs tradicionals* (2012), elaborats per l'EPA Beniassent de Muro i Cocentaina.

2. ALGUNS RECULLS DE JOCS

Quan vaig començar a investigar el món dels jocs populars, vaig constatar dues coses. De primer, l'existència d'una certa tradició etnològica per arreplegar-ne, arreu del domini lingüístic català. De segon, que molts dels treballs estaven exhaurits i no es reeditaven, o eren difícils d'aconseguir pel caràcter local de les edicions. Tot seguit esmentaré els més assequibles i de major utilitat didàctica.

En l'àmbit del País Valencià, el llibre fonamental de Josep Bataller, tot un clàssic, *Els jocs populars* (1986)¹, fa una classificació dividida en jocs on predomina l'afectivitat (sobretot de la primera infantesa), jocs de motricitat, d'habilitat, de força i jocs diversos (de cartes, d'endevinar, de taula...). Francesc Martínez², en *Coses de la meua terra* (1987, v. III) n'aporta un bon grapat, encara vius a principis del segle xx i hui, molts oblidats. Altres, com Eugeni Monjo³,

---

¹ Publicat inicialment per l'ICE, com els jocs de xiquets al País Valencià (1979), fou reeditat per Edicions del Bullent (1986) i es troba exhaurit en l'actualitat. De Josep Bataller cal reconèixer la seua aportació decisiva i, malauradament, no prou valorada, en la investigació de la nostra cultura popular. És autor de diversos estudis i recopilacions de rondalles, com ara *Contalles populars valencianes* (1981 i 1988), *Llegendes cavalleresques i de moros* (1995) i *Rondalles i acudits valencians* (1997).

² Francesc Martínez és el gran erudit valencià de la cultura popular de la primera meitat del segle xx. Entre les seues obres, *Coses de la meua terra*, editat en tres volums el 1912, 1920 i 1942, inclou un interessant capítol sobre jocs i cançoner popular.

³ Publicat per l'Institut de Cultura Juan Gil-Albert. Exhaurit. Penjat en: www.personal.telefonica.terra.es/web/adolfmonjo/jocsacacar.htm

en *Jocs populars de la Marina Alta* (1999), els organitzen en funció dels trets específics de cada joc (acaçar, botar, corda, endevinar, faldó, pilota, rogle...). Un dels treballs més interessants, que comentaré en l'apartat d'experiències didàctiques, són les fitxes de *Jocs tradicionals* (2012), elaborades per l'EPA Benissent de Muro i Cocentaina.

Altres autors⁴ han buscat un enfocament didàctic per a les classes d'educació física, com Francesc Amengual i *Els esports i els jocs populars tradicionals de les Illes Balears* (2009). Un treball molt interessant és la recopilació d'Àngel Gómez⁵, *Juegos tradicionales valencianos* (2000). I *Jocs i moixonies*, de Dolors Estrades i Antònia Serrano (2002), sobre les Illes. Pel que fa als recursos en xarxa, crida l'atenció la magnífica tasca realitzada des de *Vilapèdia*, l'Enciclopèdia Lliure de Vila-real, que s'ha dedicat a introduir diversos articles i estudis apareguts en revistes locals, de gran interès.

3. EL MANUAL A QUÈ JUGUEM?

3.1. ELS NOSTRES JOCS

El primer problema que hem de superar, quan intentem reintroduir els jocs populars a escola, és que la forma de jugar ha canviat. El context social i familiar és totalment distint. Abans, els xiquets érem els amos del carrer. Ara, el carrer és vist com un perill. Abans, jugàvem amb altres xiquets, en colles. Ara, juguen cada volta més en soledat. L'escola és l'únic espai, per a la majoria, en

---

⁴ Pere Lavega, en *1.000 juegos y deportes populares y tradicionales* (2007), fa una proposta tipològica entre jocs amb un objectiu individual i col·lectiu. No diferencia entre jocs realment tradicionals i moderns de caràcter popular.

⁵ A Àngel Gómez li devem el nostre reconeixement per l'esforç realitzat, durant molts anys, des de la Federació Valenciana de Jocs Tradicionals. I per l'organització de les primeres «Olimpiades de Jocs Tradicionals del País Valencià», adreçades a centres escolars.

què se socialitzen amb altres infants de la mateixa edat. Abans, jugàvem amb cançons, amb pilotes de drap, amb pots de llanda... Ara, som més sofisticats i consumistes.

No podem *obligar* els xiquets de hui a jugar com els xiquets de fa vint o quaranta anys. Perquè, encara que els nostres jocs ens semblen més interessants i divertits, ells no compartiran el nostre parer, com és natural. Per la senzilla raó que no són els *seus* jocs, sinó els *nostres* jocs, o els dels nostres avis. Què hi podem fer, aleshores? Ens resignem a anar d'enterrament? No. Els jocs no moren, tan sols, passen de moda, resten adormits, oblidats. Hi ha jocs, com el sambori, els daus, les birles... que són coneguts ben bé arreu del món, i es practiquen amb noms diferents i petites variacions. La majoria poden tornar, despertar, recordar-se, això sí, evolucionats i diferents de com els jugàvem en el passat. La meua intenció no és fer un treball d'arqueologia. Sinó recuperar la idea bàsica dels jocs, perquè reviscolen i tornen a la vida. I com torna un joc a la vida, una vegada ha estat oblidat? Només hi ha una manera: a jugar, s'aprén jugant.

El llibre *A què juguem?* és una recopilació dels nostres jocs i joguets tradicionals. Una tria de vora 250 jocs i joguets, classificats en capítols segons l'habilitat que desenvolupen. Els jocs s'ordenen alfabèticament, amb una breu descripció de les regles i de les característiques bàsiques. Com que hi ha un fum de geosinònims, vaig prendre de referència el nom que vaig considerar més estés, sense deixar d'esmentar la resta.

Una segona part del llibre parla dels joguets tradicionals (vegeu el punt següent) i dels jocs verbals, de gran utilitat a l'aula: embarbussaments, endevinalles, enigmes, contes amb trampa...

Pel que fa als jocs populars, heus ací un llistat de possibilitats, no exhaustiu, per a treballar a l'escola i al carrer:

1. JOCS DE FORÇA I RESISTÈNCIA		
a espentar	arrencar cebes	cadireta
cavallets	cent pedres	escalfamans
estirar garrot	estirar mocador	estirar cadena
el mort	Sant Joan Canadelles	la serp
tòrcer el dit	alçar la rella, un sac, la romana...	llançar la barra

2. JOCS D'HABILITAT AMB LLANÇAMENT D'OBJECTES		
a l'agulleta/ les agulletes,	a l'all/ d'ahí, d'ahí,	birles/ bitlles
la bola	a boles/ a clotet	bòtils
al caixó	calitx/ canut	cartetes/ patacons
castellet/ reineta	cinc pedretes/ cinquetes	a clotets/ a l'anyo
l'estacadeta/ tallar terreny	ferradura/ anella	fona/ harca
mort i pam/ a tacons/ a bufos	pilota paret	petanca
peus quiets/ matar a pilota	pic i pala/ escampilla	sambori/ tella/ eixanc
set i mig tabes/ l'osset		tirar al pot/ al potet
trompa/ baldufa	trompello/ balladora	xapes/ circuits

3. JOCS D'AGILITAT PER BOTAR I CÓRRER		
3.1. JOCS DE CÓRRER, ACAÇAR I AMAGAR		
* Acaçar/ tocar:		
l'aranya/ la muralla	bandera	a cadena/ llaora/ barca
camacuc	a corretja	escalfaculs
estàtues/ plantats	el gat i la rata	lluneta/ llum i ombra
marro	la mel	mocador
mocador nugat	palmaeta/ moros i cristians	parat-disparat/ stop
peps i pepes	penyores	pilarets
quatre cantons	rateta	ratlla
a reixeta	robar cavalls	sabateta/ espartenyeta
safanòria/ polls i puces	el rei	tallar el fil
tocar ferro	tula/ tocadeta/ ultimeta	la verinosa
* Amagar i comptar:		
alça la...	a cut/ a l'ou	alça la pedra
catarroja	conillets	a corretja (amagar)
marro al pot		

3.2. JOCS DE SALTAR		
3.2.1. VARIANTS DE SALTAR ELS UNS ALS ALTRES		
a la una, la mula	a burro/ fava/ xurro	fava llarga/ formatge llarg volantins
3.2.2. VARIANTS DE SALTAR UN OBJECTE		
a corda	a elàstic/ a la goma	a ratlla
saltar escalons	al molí	

4. JOCS DE ROGLE I DE CANTAR		
cadires	claus de Déu	cançons de rogle
a la meua dreta	bou redó/ la botifarra	endevina qui t'ha pegat
endevina qui has carregat	gallineta cega	mare carabassera
al pas de	passa-la	paraules prohibides
penyores	un, dos, tres	sabateta/ pissi-pissi-ganya
l'ullet	xata merenguera	

5. JOCS DEL CALENDARI FESTIU: SANT ANTONI I PASQUA		
barca	botos	canteret
camacuc	cassoles penjades	cucanya/ pinyata
curses de sacs	curses amb dificultats	curses de carretes
figuereta	la mel	de nas a nas
de boca a boca	les olles	saleret meleret
pal ensabonat	traure monedes	xocolatada a cegues

A burro, fava, xurro, formatge, cavall fort.

Arrancar cebes.

Birles de sis.

Pic i pala.

3.2. ELS NOSTRES JOGUETS

Abans d'entrar en les aplicacions didàctiques, convé parlar d'una segona dimensió dels jocs: els joguets tradicionals. La fantasia infantil no té límits. És capaç de convertir una granera vella en un cavall, un grapat de pinyols en un tresor i un tros de tela en una bandera. Sovint, com més pobre ens sembla als adults, més potencialitats li trau el xiquet. Els joguets afavoreixen la capacitat creadora, la iniciativa, la imaginació, la fantasia i la socialització.

A més a més, el joc és un entrenament i el joguet l'eina necessària. No debades, practica i ensenya tot allò que necessitaria un ésser humà adult per a sobreviure en les societats primitives, lligades a la caça i a la guerra (córrer, acagar, amagar-se, saltar, espentar, encertar amb el llançament d'un objecte...); als vincles amb la tribu (cooperar, cantar cançons, ballar...); o a l'artesania (construir, lligar, tallar...)⁶.

⁶ Llegiu la introducció de Joan Sans (2000, ps. 10-45), en *Recull de juguetes artesanals de les Illes Balears*.

Els jocs i els joguets formen un continu que avança en paral·lel a la transmissió d'altres valors culturals, de forma generacional. Es transmeten oralment, de pares a fills, com s'hereten altres nocions de la cultura popular, les rondalles, les creences, els costums, els remeis, etc. Si preguntem als nostres pares quants joguets tenien, ens sorprendrà la resposta. S'hi podien comptar amb els dits d'una mà. El joguet era un luxe, i per a la majoria, l'única forma de tindre'n era fabricar-te'l tu mateix.

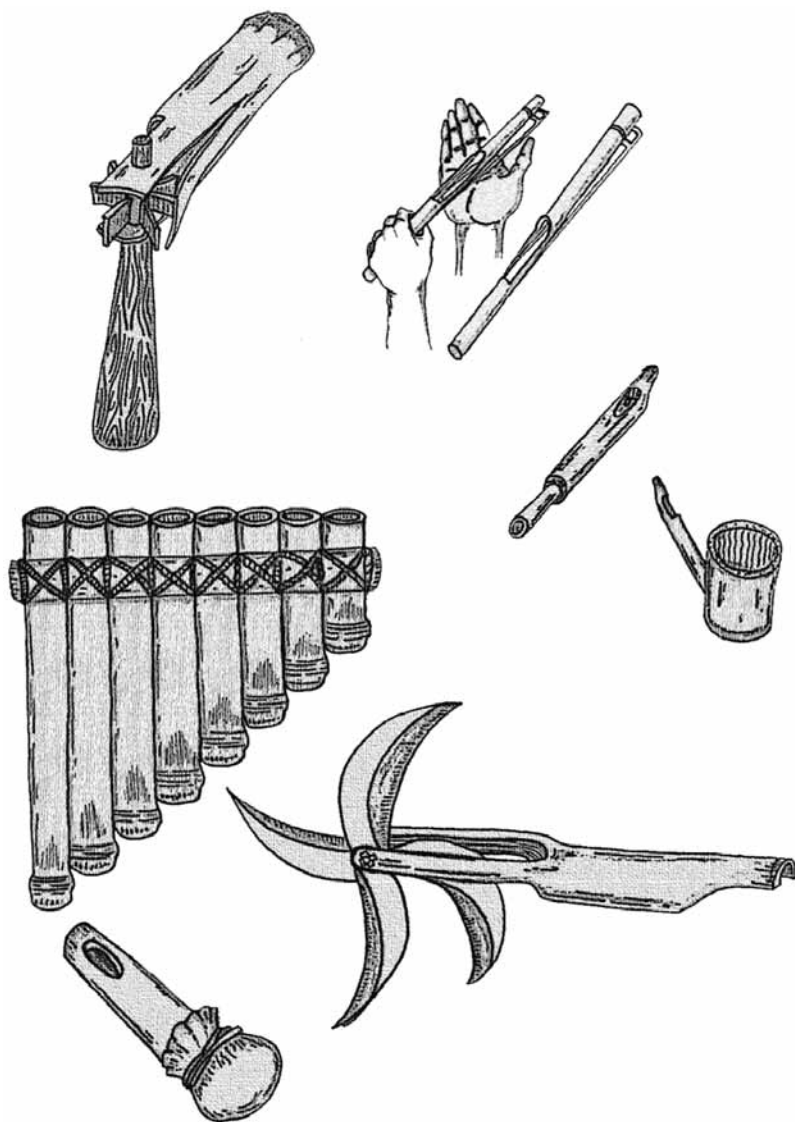
El joguet ideal no és aquell més perfecte, més nou o més bonic, sinó aquell que dóna més llibertat per a practicar un major nombre de jocs. Un tren elèctric o una pistola làser, només aprofiten per a jugar a una cosa. Al remat, és fàcil que el xiquet se'n cansi i l'arracone, encara nou de trinca. Ells necessiten variar de joc amb freqüència. En canvi, una corda, una canya, un plàstic, una llauna, un paper... que a primer colp d'ull, no aprofiten per a res, resulta que permeten jugar ben bé a qualsevol cosa, gràcies al poder transformador de la imaginació. Aquesta tesi va estar demostrada per un experiment, a mitjan segle xx, repetit amb posterioritat, en diverses universitats. En una habitació, s'hi van aplegar els joguets més cars i moderns del mercat, i en una altra, al costat, joguets tradicionals i senzills, em molts casos, simples cordes, canyes, robes, boles, pilotes... Després, es va deixar entrar un grup de xiquets, perquè hi jugaren durant una setmana. Els primers dies, tots van anar de cap a l'habitació dels joguets cars i moderns. Els agafaven, s'hi barallaven, els trencaven... passada la novetat, van descobrir que a l'habitació del costat hi havia uns joguets diferents, a primer colp d'ull més avorrits. Però que permetien jugar a més coses, i sobretot, jugar... *junts*.

Els joguets arreplegats en *A què juguem?* es divideixen en dos grups. Els joguets amb canyes, la majoria instruments musicals més o menys complicats de fer, en classe de música, plàstica o tutoria. I la resta de joguets, amb un tret en comú: la senzillesa que permet fabricar-los tu mateix, o amb l'ajuda d'un adult entés.

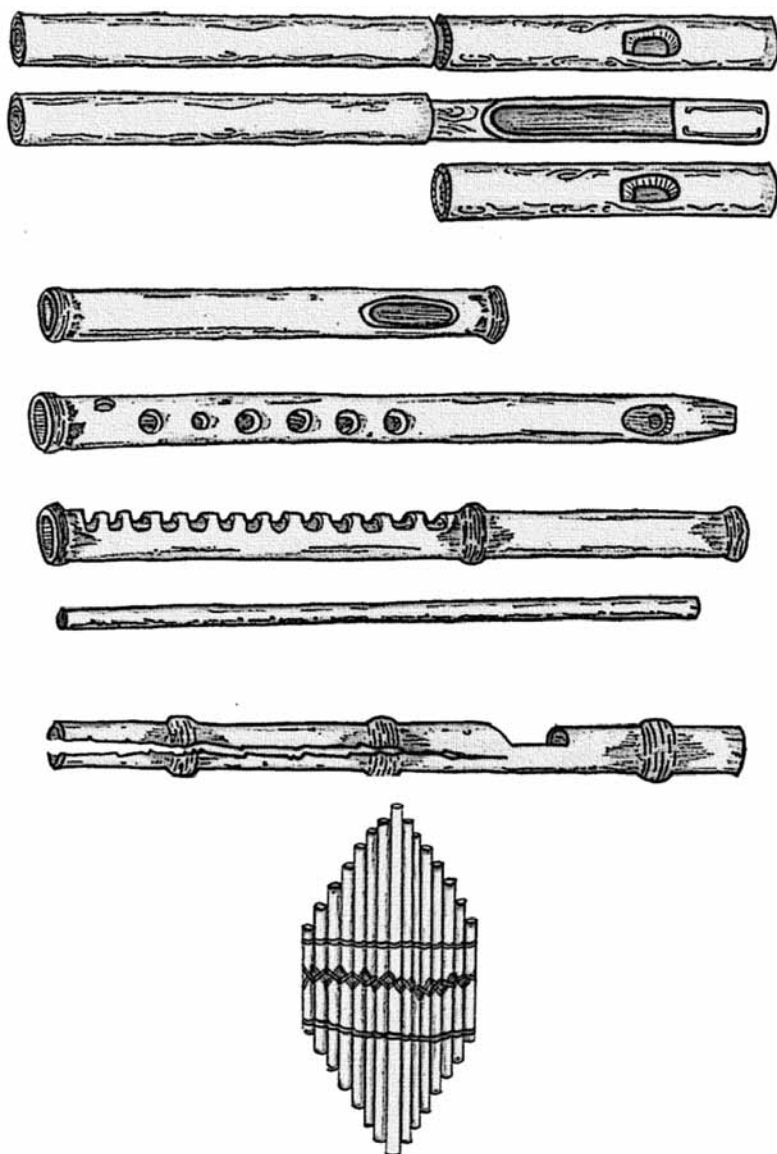
Tot seguit teniu un tast dels instruments amb canya (d'esquerra a dreta, de més simples a més complexos) i del segon grup de joguets artesanals:

INSTRUMENTS AMB CANYES		
full o tel	llengüeta o xaramella	mosca
xuclador	xiulet	flauta de canya
nunut	flauta de canya verda	flauta de bec-flabiol
reguerrec	guitarra de canya	carranc
picacanyes-canyes badaes	castanyetes	bufacanyes
mussolera	rossinyol	molinet

JOGUETS ARTESANALS		
barques de joncs, de sèpia	bombolles	brumidor
caps de carabassa	capsa de nines	carracateu
catxerulos	cèrcol	coets de mistos
mobles de jonc, furgadents	comptar nuvis	diàbolo
espart	fanalets de melons	fer dragons
furgadents	figures de fils-serraverda	gàbies de grills
gallineta cega	ioio de botons	llevar el barret
matraca	molinet	nines
pandorga	parotet	pilotes
pipes	rellotge	sonalls
tiradors	trenat amb joncs	trico-traco
trompes	voladors	xancles
xiulets de pinyols		

De dalt a baix: Carraca, castanyetes, mussolera, bufacanyes, rossinyol, molinet i nunut.
Il·lustracions d'*A què juguem?*

Xiulet, flauta de canya verda, flauta de bec, reguerrec, canyes badaes, guitarra de canya.

4. APLICACIONS DELS JOCS A L'AULA

Molts de vosaltres, sobretot els ensenyants, us preguntareu... Quin paper hi juga l'escola? És evident que per a la majoria d'infants, l'escola, l'esplai, representa un dels pocs moments en què estan envoltats d'altres xiquets. L'escola ha de trobar un equilibri entre el *sentit de treball* que vol inculcar (temps d'estudi dins de l'aula) i el *sentit de joc* (temps d'oci al pati o de més relaxat, a classe). El joc és fonamental, insubstituïble, forma part de l'educació afectiva i emocional d'una persona. En això, té una relació directa amb l'èxit o el fracàs del procés d'aprenentatge. Les conductes disruptives, els dèficits d'atenció, originades per causes familiars i emocionals, esclaten a l'escola quan, primer l'infant, després l'adolescent, no ha après a separar aquests dos aspectes de la vida. No sap diferenciar els dos temps, d'oci i de treball, perquè no ha après a interioritzar ni a valorar la rutina social, gregària i afectiva, que implica respectar les *normes de joc*, el joc lúdic amb amics, el joc d'escoltar a l'aula o el joc de les normes d'una família. No hem d'oblidar que una part de la nostra existència *viscuda* és la *jugada*.

Ara bé, quines són les habilitats concretes que desenvolupen els jocs, en els infants?⁷:

- Comunicatives: expressió i comprensió de regles;
- Aprenentatge imitatiu i cooperatiu;
- Coneixement de valors i de l'entorn;
- Convivència (respecte de les regles del joc, paciència, esperar el torn, saber perdre i saber guanyar, compartir, competir, ajudar...);
- Habilitats motrius i bona forma física (córrer, saltar, fer força, coordinar moviments, orientació, ritme...);

---

⁷ Podeu ampliar aquest punt en Joan Sans (2005, ps.25-42). El seu llibre *Els meus jocs. La creació de jocs a partir del folklore i la cultura de les Illes Balears* aporta una innovadora proposta per a inventar jocs nous a partir dels ja existents.

D'altra banda, els jocs també són útils per a desenvolupar les competències bàsiques, transversals a totes les assignatures. En la graella teniu només alguns exemples, del gavadal que podeu posar en pràctica, adaptant-los a l'edat i als interessos dels vostres alumnes:

CONTINGUTS	ACTIVITATS
Expressió i comprensió oral	- Grups de quatre o cinc. El mestre explica les regles d'un joc diferent a cada grup. Cada grup el practica per compte seu. Quan ja el dominen, els grups es barregen. Cada alumne explica als seus companys el joc del seu grup.
Tipus de textos: textos instructius	- El mestre va donant les instruccions per a la confecció d'un joguet tradicional: un instrument amb canya, un molinet, un fanalet...
Tipus de textos: textos descriptius	- El mestre o un alumne descriu un determinat joguet. La resta han de dibuixar-lo.
Tipus de textos: textos narratius	- A partir d'històries-joc: el conte del xiquet de la lluna, el conte dels ànecs, el conte de l'home i el gos, el conte de l'enfadós, etc.
Dramatitzacions	- A partir d'històries-joc que incorporen diàlegs: el conte de l'enfadós. També de jocs dialogats: pare carabassot, el soldadet se'n va a la guerra. O de jocs imitatius, com ara el rei, la safanòria, a pas de...
Lèxic	- Endevinalles, jocs d'enigmes, dir noms de..., etc.
Raonament lògic i resolució de problemes	- Preguntes amb trampa, enigmes lògics, endevinalles, etc.

Dicció	- Embarbussaments, endevinalles, etc.
Memòria	- Jocs mnemotècnics: pare carabassot, cançons populars, passa-la, paraules prohibides, etc.
Treball en equip	- Robar cavalls, les penyores, parat i disparat, etc.
Aprenentatge cooperatiu i confiança	- El mort, bandera, cadenes de Sant Joan, la barca, etc.
Respecte de les regles	- Qualsevol joc. Sambori, la mula, mocador, acaçar, etc.
Respecte de la diferència	- Qualsevol joc que es jugue per parelles o en equips reduïts, i on el més important no siga la força, sinó l'astúcia i l'habilitat. Són jocs integratius de xics i xiques, de diferències socials o ètniques. Tots els jugadors tenen la mateixa importància i es necessiten mútuament.
Valoració de les diferències generacionals	- Preguntar als avis si coneixen jocs o saben fer joguets. Després, explicar-los en classe.

5. DUES EXPERIÈNCIES DIDÀCTIQUES

5.1. LA TROBADA D'ESCOLES EN VALENCIÀ A IBI DEL 2011

Escola Valenciana organitza, des de fa més de vint-i-cinc anys, les Trobades d'Escoles en Valencià. Cada any, un poble és l'amfitrió per acollir els centres de la seua comarca en una festa amb un marcat caràcter reivindicatiu: recordar que volem i podem tindre un ensenyament en valencià i de qualitat. L'any 2011, la Coordinadora de l'Alcoià-Comtat convocà la seua trobada comarcal a

Ibi. Com no podia ser d'altra manera, en un poble marcat per una important indústria del joguet, es va decidir fomentar la recuperació dels jocs populars.

Des de la comissió organitzadora, formada per representants de totes les escoles, entitats culturals i l'Ajuntament, es va fer la següent proposta engrescadora: que cada centre escolar posara en marxa un projecte per difondre els jocs populars entre els seus alumnes. El resultat va ser reconfortant. A més del treball directe amb els alumnes, practicant jocs populars, es va elaborar una exposició amb panells i fotografies dels jocs, un vídeo, una sèrie de fitxes didàctiques... La iniciativa va ser tan positiva que va rebre un dels premis a la innovació educativa de la Fundació Carulla, que atorga els Premis Baldiri i Reixac.

És un exemple de com podem posar en pràctica la recuperació dels nostres jocs, a nivell d'aula, d'una forma senzilla, lúdica i productiva.

5.2. ELS JOCS TRADICIONALS DE L'EPA «BENIASSENT» DE MURO I COCENTAINA

La segona iniciativa té un caràcter intergeneracional, que va sumar esforços de dues poblacions del Comtat. Els mestres de l'Escola de Persones Adultes Beniasent, amb dos centres, un a Muro i l'altre a Cocentaina, van voler posar en pràctica una projecte per recuperar els nostres jocs. Ambició i il·lusió no els faltava. La fórmula escollida va ser unir la saviesa de l'alumnat de les escoles d'adults amb la il·lusió de l'alumnat de primària i secundària.

A les escoles d'adults acudeixen persones grans, que per l'edat i l'experiència acumulada, són autèntics tresors, arxius vivents d'un valor incalculable, com diria Bernat Capó. Gràcies a una tasca prèvia d'investigació i coordinació dels mestres, els avis van acudir a les escoles dels néts. L'objectiu: explicar com jugaven de menuts. Els jocs, en gran part oblidats, van reviscolar, amb uns mestres tan excepcionals. Però no solament això. Des de l'EPA, es considerarà conveni-

ent elaborar un material didàctic que arreglera i conservara la informació i els esforços de l'experiència.

Testimoni material d'aquesta magnífica iniciativa és un petit tresor, un llibre de fitxes didàctiques, *Els nostres jocs tradicionals*, acompanyat de dos DVD interactius. En aquests DVD, els jocs estan agrupats en: «Jocs amb objectes», de corda, de materials de la natura, de materials de reciclatge, de pilota o boles, de mocadors i de compra; I «Jocs sense objectes», de rogle, de fila, de desordre i de nadons.

L'explicació dels jocs segueix una estructura novedosa. En primer lloc, les persones grans, els alumnes de l'escola adults, expliquen les regles de cada joc. I seguidament, els xiquets en fan una demostració pràctica. El treball és impecable. Dut a terme des de l'altruisme docent i l'admirable capacitat de treball dels nostres mestres, és impecable. Impecable tant pel que fa a qualitat tècnica, a la metodologia d'investigació com al producte final, útil, divulgatiu i de gran valor educatiu. Se n'ha fet una edició a càrrec de l'escola, gràcies a una ajuda de la Conselleria i dels Ajuntaments de Muro i Cocentaina. Però seria desitjable que fóra reeditat per alguna editorial comercial o una institució solvent capaç de donar-li una major difusió. És una llàstima que tants treballs d'una vàlua incalculable, de col·lectius docents, arreu del País Valencià, queden limitats a l'àmbit d'una comarca per falta de comercialització.

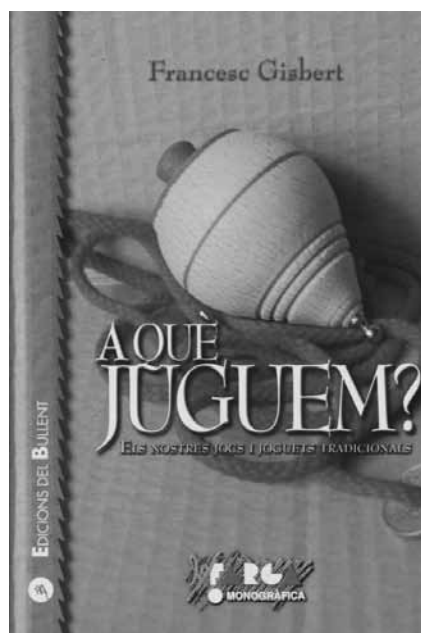
6. CONCLUSIONS

Cal recuperar la idea bàsica dels jocs, perquè reviscolen i tornen a la vida. I com torna un joc a la vida, una vegada ha estat oblidat? Només hi ha una manera: a jugar, s'aprén jugant. Els jocs de rogle, d'acaçar, de llançament d'objectes... poden ser un bon entreteniment en una vesprada, en una visita familiar, en una festa d'aniversari, en un campament, en una excursió... Com també poden ser

una bona alternativa a les classes d'educació física o, en determinades estones i edats, a les classes de tutoria.

Recuperar els jocs implica recuperar un àmbit d'ús fonamental per al futur de la llengua: el món infantil. La normalització lingüística hauria de tindre present que, per salvar la llengua, no solament cal normalitzar el seu ús als àmbits d'ús formals (mitjans de comunicació, escola, universitat...) sinó també als informals. La salut d'una llengua depén de la salut de la seua societat. Guanyar el pati, significa començar a guanyar el carrer, i en això, guanyar el futur. Un xiquet que aprén a parlar i a valorar la seua llengua, és un adult que la continuarà parlant i estimant.

Per tant, ja sabeu. Juguem i apostem per guanyar el pati.

BIBLIOGRAFIA BÀSICA

- AMENGUAL, Francesc (2009): *Els esports i els jocs populars tradicionals de les Illes Balears*, Palma, Ed. Documenta Balear.
- BATALLER, Josep (1986): *Els jocs dels xiquets al País Valencià*, Picanya, Edicions del Bullent.
- DD.AA. (2012): *Jocs tradicionals. Cultura popular en la memòria*, Muro-Cocentaina, EPA Beniassent.
- ESTRADES, Dolors & SERRANO, Antònia (2002): *Jocs i moixonies*, Palma, Edicions Documenta Balear.
- GISBERT, Francesc (2008): *Màgia per a un poble. Guia de creences i criatures màgiques populars*, Picanya, Ed. El Bullent.
- GISBERT, Francesc (2012): *A què juguem? Els nostres jocs i joguets tradicionals*, Picanya, Edicions del Bullent.
- GÓMEZ, Ángel (2000): *Juegos tradicionales valencianos*, València, Carena editors.
- LAVEGA, Pere & OLASO, Salvador (2003): *1.000 juegos y deportes populares y tradicionales. La tradición jugada*, Barcelona, Paidotribo.
- MONJO I PASQUAL, Eugeni Adolf (1999): *Jocs populars de la Marina Alta*, Alacant, Institut de Cultura «Juan Gil-Albert».
- Penjat en: www.personal.telefonica.terra.es/web/adolfmonjo/jocsacacar.htm
- PELLICER, Joan (1997): *De la Mariola a la Mar. Viatge pel riu Serpis*, Gandia, Col·lectiu de Mestres de la Safor.
- SANS, Joan (2000): *Recull de juguetes artesanals de les Illes Balears*, Mallorca, Ed. Univesitat de les Illes Balears/ Servei de Publicacions.
- SANS, Joan (2005): *Els meus jocs: la creació de jocs a partir del folklore i la cultura de les Illes Balears*, Mawllorca, Ed. Univesitat de les Illes Balears/ Servei de Publicacions.

SOLER, Joan (2001): *Cultura popular tradicional*, Barcelona, Ed. Pòrtic/Enciclopèdia Catalana

